

Zagreb, 23. srpnja 2014.

Komentari Iskon Interneta d.d. u postupku Javne rasprave - Analiza tržišta pristupa javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji za privatne i poslovne korisnike. (dalje: Analiza tržišta pristupa)

1. Uvažavajući HAKOM-ove ranije postavljene vremenske okvire provedbe pojedine analize tržišta, skrećemo pažnju na činjenicu da su trenutno u tijeku konzultacije vezano uz donošenje nove Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji. (dalje: Preporuka).

Prema posljednjim prijedlozima Preporuke, koji se temelje na analizi izrađenoj od strane konzultantske kuće ECORYS Nederland BV – pod nazivom: „*Future electronic communications markets subject to ex-ante regulation*“, dosadašnje Tržište 1 - tržište pristupa javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji za privatne i poslovne korisnike ne bi bilo podložno prethodnoj regulaciji obzirom da ne zadovoljava Test tri mjerila. BEREC je na navedeni prijedlog Europske komisije odgovorio u dokumentu pod nazivom „*Commission Recommendation on relevant product and service markets susceptible to ex-ante regulation*“ gdje BEREC u pogledu Tržišta 1 smatra da bi se regulacija trebala zadržati makar do sljedećeg ciklusa, sa fokusom na veleprodajne regulatorne mjere (osobito WLR), pa tako u odnosu na prijedlog Preporuke Europske komisije koja u objašnjenju prijedloga (eng. *Explanatory note*) navodi da (...) *“kada regulatorne agencije ne utvrde dovoljno jasnu tendenciju ka djelotvornom tržišnom natjecanju na njihovim nacionalnim tržištima (započinjanja poziva) u kombinaciji s dovoljno izraženim smanjivanjem zapreka za ulazak na tržište, Tržište 2 se može smatrati kao (i dalje) podložno prethodnoj regulaciji za još jedno promatrano razdoblje.”* BEREC ustvrđuje da bi „*ovaj navod se trebao proširiti i na Tržište 1, s fokusom na veleprodajne regulatorne obveze (u prvom redu WLR) koje će nacionalne regulatorne agencije možda morati odrediti kako bi riješile probleme tržišnog natjecanja: zaista, većina nacionalnih regulatornih agencija nameće WLR i CS/CPS obveze na temelju analize Tržišta 1.*“ (...) ¹

Europska praksa pokazuje da je obveza pružanja veleprodajne usluge najma korisničke linije (WLR) najučestalija i najbitnija regulatorna obveza na navedenom tržištu, uz uslugu odabira (CS) i uslugu predodabira operatora (CPS). S druge strane, regulatorne obveze na maloprodajnoj razini navedenog tržišta su u pravilu napuštene ili su određene samo u svrhu utvrđivanja cijene WLR-a (po principu „maloprodajna cijena minus“).

---

¹ „*as stated in the draft version of the Explanatory Note that when ‘NRAs will not yet identify a sufficiently clear tendency towards effective competition in their national markets combined with a sufficiently pronounced lowering of entry barriers, Market 2 can be seen as (remaining) susceptible to ex ante regulation for another review period’.* (...) *“In BEREC’s view, however, this text should be extended to Market 1, focusing on wholesale remedies (mainly WLR) that NRAs may need to impose to solve competition problems: indeed, most NRAs impose WLR or CS/CPS on the grounds of a Market 1 analysis.”*“

Nastavno na BEREC-ove komentare, Europska je komisija izradila prijedlog izmjena te ih predstavila na COCOM sastanku održanom 30. lipnja 2014.

Predmet	Stav BEREC-a, 5. lipanj 2014.	Posljednji nacrt prijedloga Komisije – 30. lipanj, 2014
Uklanjanje tržišta pristupa telefonskoj usluzi (Tržišta 1-2/2007)	-Uklanjanje „preuranjeno“. -ali BEREC se slaže sa stavom Komisije da tržišta 1 i 2 općenito dugoročno teže tržišnom natjecanju. - Uklanjanje iz Preporuke trebalo bi izvršiti uz prijelazno razdoblje.	- Izriekom priznaje da prelazak na „all-IP“ mrežu će biti dovršen u različito vrijeme u različitim zemljama članicama; -veleprodajna regulacija opravdana za još jedno dodatno revizijsko razdoblje za: -veleprodajno tržište originacije poziva (tržište 2/2007) - veleprodajne regulatorne mjere trenutno određene na maloprodajnom tržištu pristupa telefonskoj mreži (Tržište 1/2007) ili drugo odgovarajuće maloprodajno tržište povezano s Tržištem 2/2007 u zemljama članicama gdje NRA ne nalazi tendenciju prema tržišnom natjecanju. ²

Slijedom navedenog - nova Preporuka omogućavati će regulaciju Tržišta 1 za još jedno revizijsko razdoblje, isključivo u pogledu veleprodajnih regulatornih mjera koje su trenutno na snazi na maloprodajnom tržištu pristupa.

Ukoliko se pričekava te se Analiza provede u skladu sa odredbama nove, sada već izvjesne Preporuke EC, na predmetnom će tržištu vrlo vjerojatno zahtijevati provedbu Testa tri mjerila. Tako odrađen postupak analize tržišta će biti najbolji odraz konkretne situacije na domaćem tržištu, a ukoliko se pokaže da je isto i dalje potrebno regulirati – analiza i određivanje regulatornih mjera se i dalje može provesti unutar vremenskog okvira određenog člankom 16.6.c. Okvirne direktive.

Budući da je predmetno tržište i sada regulirano, na temelju Odluke u postupku Analize tržišta pristupa javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji za privatne i poslovne korisnike iz 2011. godine, (KLASA: UP/I-344-01/10-01/456, URBROJ: 376-11-11-25) ne postoji prepreka ili opasnost od narušavanja stanja na tržištu ukoliko se sa provođenjem nove Analize pričekava do donošenja nove Preporuke.

2. Aktualni Test tri mjerila kakav je proveden na tržištima javno dostupne telefonske usluge u mjesnom i/ili međumjesnom prometu koja se pruža na fiksnoj lokaciji za privatne/poslovne korisnike koji je stavljen na javnu raspravu dana 11. lipnja 2014. pokazuje da predmetno tržište nije podložno prethodnoj (ex-ante) regulaciji, a uslijed činjenice da ne zadovoljava niti jedan od dva kriterija koje je HAKOM ispitivao.

² Izvor: Cullen International SA: <http://www.cullen-international.com/product/documents/TRTEEU20140252>

Sukladno navedenom, ukoliko je HAKOM utvrdio da je pad tržišnog udjela od 12 % na tržištu javne telefonske usluge takav da pokazuje tendenciju ka tržišnom natjecanju (t. 3.2.2 str. 30.: „Slijedom svega navedenog, s obzirom na dinamiku tržišnih događanja, HAKOM je utvrdio da struktura mjerodavnog tržišta teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar promatranog vremenskog okvira, odnosno drugo mjerilo nije zadovoljeno.“), isto bi valjalo primijeniti i na tržištu pristupa, gdje je također prema podacima sa str. 33. slika 3. „Udjeli operatora prema broju priključaka za razdoblje od 2011. do 2013.“, vidljiv pad udjela HT-a i Iskona, za 12 % ukupnog tržišta.

To osobito imajući u vidu Implementation Report Europske komisije za 2014. godinu gdje se navodi kako „Regulatori u više zemalja članica EU slijede trend uklanjanja prethodne regulacije s određenih tržišta, prvenstveno veleprodajnih tržišta pristupa i započinjanja (originacije) poziva u javnoj pokretnoj i nepokretnoj mreži i maloprodajnim tržištima vezanim uz javno dostupnu telefonsku uslugu, uzimajući u obzir tendenciju prema djelotvornom tržišnom natjecanju.“³

Potrebno je naglasiti i činjenicu da je Iskon Odlukom HAKOM-a iz veljače 2012. o analizi tržišta maloprodajnog širokopojasnog pristupa internetu određen operatorom sa značajnom tržišnom snagom na predmetnom tržištu. U dimenziji usluga predmetno je tržište određeno uslugama:

- usluge xDSL pristupa putem bakrene parice
- usluge pristupa putem kabelskih mreža te
- usluge pristupa putem svjetlovodnih niti (FttH)

Usluga xDSL pristupa putem bakrene parice je primarni način na koji Iskon pruža uslugu pristupa svojim krajnjim korisnicima, uključujući i uslugu pristupa javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji za privatne i poslovne korisnike. Uslugu pristupa PSTN mreži koja zahtjeva uskopojasni pristup Iskon pruža putem širokopojasnog pristupa mreži. Ukoliko korisnik ne ugovori širokopojasni pristup neće moći ostvariti niti uskopojasni pristup za pristup PSTN mreži.

Prilikom provođenja analize tržišta maloprodaje širokopojasnog pristupa internetu gotovo svi Iskonovi korisnici izuzev zanemarivog broja korisnika Iskon.Tel usluge, (isključivo javno dostupna telefonska usluga) ušli su u statistiku i prikaz tržišnog udjela Iskona. U isto vrijeme, ista ta kategorija korisnika, ovaj put zajedno sa Iskon.Tel korisnicima, ušla je i u prikaz udjela Iskona u Analizi tržišta pristupa (slika 3., str. 33.).

Smatramo da je na taj način tržišni udio Iskona nerealno prikazan jer je jedna te ista skupina korisnika prikazana dva puta, te se na jednu te istu skupinu korisničkih tarifnih paketa primjenjuje regulacija po dvije jako slične osnove - pristup komunikacijskoj mreži i te pristup širokopojasnom internetu - a u stvarnosti se radi o samo jednoj usluzi pristupa, i to u Iskonovu slučaju širokopojasnog pristupa.

---

³ „Regulators in several Member States continued the trend towards lifting ex ante regulation of certain markets, notably wholesale markets for access and call origination on public mobile and fixed telephone networks and retail markets for publicly available telephone services, given the tendency towards effective competition“. (izvor: European Commission; Implementation Report 2014:

3. Tržište pristupa javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji za privatne i poslovne korisnike nedvojbeno je i nužno povezano sa tržištem javno dostupne telefonske usluge. Tako primjerice, u točki 4.1.1, na str. 16. Analize tržišta pristupa HAKOM ustvrđuje da: *„HAKOM smatra prikladnim utvrditi zamjenske usluge na predmetnom tržištu razmatrajući načine putem kojih operatori pružaju krajnjim korisnicima (privatnim i poslovnim) pristup javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji u svrhu korištenja javno dostupne telefonske usluge, uvažavajući pri tome budući razvoj tržišta.“*

Budući da sa tržištem pristupa povezana tržišta javno dostupne telefonske usluge nisu prošla Test tri mjerila, te budući da tržište pristupa vjerojatno prestaje biti dio Preporuke Europske komisije, izuzev u dijelu koji se tiče veleprodajne usluge najma korisničke linije, smatramo da je potrebno revidirati prijedlog Analize tržišta pristupa kao i pripadajući prijedlog Odluke, kakav je sada stavljen na javnu raspravu.

4. Tržište pristupa javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji za privatne i poslovne korisnike podložno je prethodnoj regulaciji ponajviše uslijed činjenice da je obveza pružanja veleprodajne usluge najma korisničke linije određena kao obveza na tom tržištu.

Kako je vidljivo i iz BEREC-ovih komentara na prijedlog Europske komisije u pogledu uklanjanja Tržišta 1 iz Preporuke, u t. 3.3.1., str. 15. BEREC navodi: *„U mnogim državama članicama gdje lokalna petlja nije raspetljana (ili njezina upotreba nije raširena), WLR kao regulatorna mjera će u pravilu biti potrebna za poticanje tržišnog natjecanja na tržištu. Doista, u područjima s malom gustoćom korisnika, investiranje u raspetljavanje lokalne petlje možda ne bi bilo isplativo sa ekonomskog stajališta.“*⁴

te dalje na str. 17.: *„Doista, kako je već navedeno većina nacionalnih regulatora trenutno regulira jedno ili oba ova tržišta, te prema ZTS operatoru primjenjuje veleprodajne obveze omogućavanja usluge WLR i CS/CPS, budući da vjeruju da je to nužno za pružanje maloprodajnih ponuda jednakih onima baziranim na PSTN mreži bivšeg monopolista.“*⁵

O značaju veleprodajne usluge najma korisničke linije na predmetnom tržištu HAKOM govori u tekstu Analize tržišta pristupa pa tako na strani 57. navodi sljedeće:

„HAKOM smatra da je pružanje veleprodajne usluge najma korisničke linije u prethodnom trogodišnjem razdoblju pridonijelo razvoju konkurencije na tržištu pristupa javnoj komunikacijskoj mreži na fiksnoj lokaciji za privatne i poslovne korisnike te da je daljnje pružanje iste nužno budući da ista omogućuje veći izbor za krajnje korisnike usluga, posebno s obzirom da njena dostupnost nije ograničena samo na gusto naseljena područja, već nacionalno.“

Slično HAKOM piše i u prijedlogu za javnu raspravu u Testu tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a za tržište javno dostupne telefonske usluge u mjesnom i/ili međumjesnom prometu koja se pruža na fiksnoj lokaciji za poslovne korisnike pod t. 3.2.2 str. 29. navodi sljedeće:

„Nadalje, od uvođenja usluge najma korisničke linije u srpnju 2011. operatorima je omogućeno da krajnjim korisnicima usluge predodabira operatora ispostave jedan račun: za uslugu pristupa i javno dostupnu telefonsku uslugu, što do tada nije bilo moguće. Na taj je način novim

⁴ „In many Member States, where LLU is not available (or is not widespread), a WLR remedy will normally be needed to promote competition in the market. Indeed, in areas with a low density of users, LLU investments may not be viable from an economic point of view.“

⁵ Indeed, as stated above, most NRAs are currently regulating both or one of these markets, and imposing wholesale obligations on the SMP player to provide WLR offers and CS/CPS, as they believe that this is necessary for the provision of retail offers equivalent to those based on the incumbent's PSTN

operatorima u potpunosti omogućeno repliciranje ponude javno dostupne telefonske usluge HT-a. HAKOM smatra kako je usluga najma korisničke linije imala utjecaj i na gore prikazane promjene tržišnih udjela prema broju priključaka/pristupa u svrhu korištenja javno dostupne telefonske usluge, odnosno da je korištenje iste od strane ostalih operatora oslabilo konkurentsku prednost koju je HT ostvarivao u odnosu na nove operatore prije njenog uvođenja.“

Iz svega navedenog izvjesno je da je predloženo zadržavanje regulacije i sa time povezano određivanje regulatornih mjera na tržištu pristupa javnoj komunikacijskoj mreži za privatne i poslovne korisnike posljedica potrebe za reguliranjem veleprodajne usluge najma korisničke linije, a ne stanja konkurentnosti na predmetnom tržištu.

S obzirom na činjenicu da Iskon Internet svoje usluge na predmetnom tržištu pruža isključivo putem IP mreže te ne posjeduje PSTN mrežu te shodno tome nije niti u poziciji da bi mogao pružati veleprodajnu uslugu najma korisničke linije, smatramo da nije opravdano zadržavanje regulacije na tržištu pristupa u pogledu Iskona.

5. HAKOM predlaže određivanje regulatornih obveza Iskonu kao povezanom društvu HT-a na maloprodajnoj razini „uzimajući u obzir ponašanja kojima bi Iskon kao povezano društvu HT-a mogao otežavati ulazak na tržište novim operatorima ili iskoristavati korisnike“ (t. 7.3., str. 78 Analize tržišta pristupa).

S obzirom na činjenicu:

- da u pogledu usluga baziranih na širokopojasnom pristupu internetu temeljem Odluke HAKOM-a od veljače 2012. na tržištu maloprodaje širokopojasnog pristupa internetu Iskon ima određene regulatorne obveze nadzora pojedinačnih cijena usluga i troškovnu usmjerenost cijena usluga;
- da usluge koje nisu obuhvaćene tim tržištem predstavljaju zanemariv te korisnicima neatraktan dio ponude Iskona (budući da ne sadržavaju uslugu pristupa internetu a korisnici općenito preferiraju povezane (*engl. bundled*) usluge);
- da usko povezano tržište javno dostupne telefonske usluge prema trenutnom prijedlogu nije podložno ex-ante regulaciji;

moćnost da bi Iskon u odsustvu regulacije mogao otežati ulazak novim operatorima ili iskoristavao korisnike nije takva da bi zahtijevala ex-ante regulaciju, odnosno nije takva da bi mogla kreirati takav utjecaj na tržište da propisi o zaštiti tržišnog natjecanja ne bi to mogli odgovarajuće ispraviti.

U pogledu zabrane davanja neopravdane prednosti krajnjim korisnicima usluga te sa time povezane obveze koja nalaže da je „Iskon obavezan na svojim internetskim stranicama objaviti nediskriminirajuće uvjete i cijene usluga pristupa javnoj komunikacijskoj mreži u svrhu pružanja javno dostupne telefonske usluge“ (t. 7. 3. 2. str. 79. Analize tržišta pristupa) ističemo da je to **obveza svih operatora, pa tako i Iskona, po općim propisima iz područja trgovine, zaštite potrošača, kao i članka 42.a.,st. 6. Zakona o elektroničkim komunikacijama (73/08.,90/11., 133/12 i 80/13).**

S poštovanjem,

Iskon Internet d.d.